

Zapiski

Petdesetletnica Janeza Jalena.

Dne 26. maja t. l. je praznoval petdesetletnico dominsvetovec Janez Jalen, sotrudnik Doma in sveta vsa povojna leta. Čeprav spada Jalen še v rod tiste lepe dominsvetovske družine, ki je bila na vseučilišču ob začetku svetovne vojne, se je kot pisatelj uveljavil šele v povojnih letih. Nekaj polemik s Pregljem pred vojno v »Zori« zaradi dijaške predstave Grillparzerjeve »Prababice« v Kranju, kakor jo je prevedel in na oder postavil v okviru Slovenske dijaške zveze tedanji vseučiliščnik Fr. Koblar, ter zgodovinski članek o Napoleonu v »Času« 1914, še ne moremo šteti za začetek Jalenovega pisateljevanja. Kot vojni kurat med svetovno vojno pa je v Lebringu napisal igro o ljubezni do domače zemlje »Dom«, ki jo je pozneje še iz rokopisa postavil na oder v Železnikih isti prof. Koblar, potem pa še dijaki v Škofji Loki, da je dozorela za tisk v Domu in svetu leta 1923 (knjižno 1923). Šele »Dom« pomeni njegov vstop v javnost in tudi njegov prvi uspeh na odru Narodnega

gledališča v Ljubljani. In potem so sledile drame: v neki ciklični zvezi s prvo »Srenja« (DS 1924, knjižno 1924) in »Bratje« (DS 1930, knjižno 1931). Potem »Nevesta« (DS 1929). V samozaložbi je izdal še vsesvetovsko igro »Grobovi« (1936) ter predpustno burko »Lesena peč« (1937), farso na ovaduštvo tistih let.

To je njegovo dramatsko delo, s katerim je pomnožil za nekaj lepih igrokazov slovensko ljudsko igro ter ji v odrski obliki in kleni gorenjski besedi pokazal nekaj idealov: ljubezen do rodne kmečke grude, delo za zadrugo in napor za ljubezen med ljudmi. (Dom - Srenja - Bratje.) V bistvu je to poetično realistična drama z bolj statičnimi pesniškimi domisleki, kakor globoko notranjimi dramatskimi prijemi, z mnogimi pripovednimi oblikami. Tako je bilo že v teh dramah čutiti Jalenovo nagnjenje za pripovedovanje in njegovo ljubezen za življenjsko idilo — ne borbenost —, kar je pozneje izrazil z njegovi naravi bolj ustrežajočimi in umetniško močnejšimi deli v prozi.

Tako je njegova prva večja povest »Ovčar Marko« (Ml 1928, knj. 1929) pokazala v polnosti njegov svet pod Stolom, svet slovenskega ovčarja izpred sto petdesetih let ter odkrila lepote gorskega sveta in gorenjskega srca v prelepi idili slovenskega planšarstva, katere vrednost je bila premalo priznana, pa jo bosta čas in ljudstvo potrdila še za dolga leta. Je to brez dvoma Jalenova doslej najboljša povest. Idilo iz istega sveta, v katero je peljala pot skozi življenjsko tragiko, je napisal z večerniško povestjo »Cvetkova Cilka« (1938), ki se v idilnih in opisnih straneh lahko primerja Marku, tragične in demonske pa Jalen zakrije za neko parabolno simboliko, ki ne more nadomestiti pomanjkanja prave psihologije. Iz bohinjkega sveta je tudi povest »Trop brez zvoncev« (Ml 1940-41), v katerem je znova zaživel planšarski svet z divjimi lovci na gamse v triglavskem pogorju in s katerim je postavil pendant ovčarju Marku. Ta povest je med redkimi slovenskimi planinskimi povestmi gotovo najznačilnejša gorska povest, lepa pesem Triglavu in njegovim strminam. (Tu omenjam, da je tudi tekst k prvemu slovenskemu igralskemu filmu s tem naslovom Jalenovo delo.) Lanska uvodna povest v DS-u »O grad« pa je pokazala Jalenovo povestno tehniko v novem, na pol meščanskem okolju, ter ustvarila čustveno povest, ki vpliva s svojo romantiko, s svojo srčno toploto, pesniškim opisom in idealizmom, vrednotami, ki so v sedanji književnosti novega naturalizma tako redke. Posamezne novelice, ki jih je pisal v DS-u in Ml v zadnjih letih, je bral v zbirki »Previsi« (1940), kjer je nekaj odličnih lovskih novel (Previsi), dočim je tudi nekaj manj izbranega povprečnega blaga, v vseh pa pride do veljave značilna Jalenova poetičnost, opisnost in idealistični optimizem v gledanju na življenje.

O knjigi sami, ki je bila nagrajena od mestne občine ljubljanske za l. 1940., bomo še prinesli podrobnejšo oceno.

Pisatelju Jalenu želi naša revija, ki je tudi njegova, mnogo uspehov v nadaljnjem delu. T. D.

»V delavnico sem tvojo zrl...«

Prispevek k Pagliaruzzijevemu ustvarjanju.

Josip Pagliaruzzi Krilan, rojen v Kobaridu 26. maja leta 1859., študiral na goriški gimnaziji 1870-78., na Dunaju pravo 1878-82., umrl v Gorici 1. marca leta 1885., spada med tiste naše pesnike, katere nam je ugrabila smrt sredi njihovega prvega razmaha. Čeprav je Krilan poleg Aškerca naš najpomembnejši epik iz stare šole, je danes skoraj pozabljen. Dve, tri pesmi njegove srečujemo po čitankah, dva zvezka njegovih Poezij, katerih prvi je izšel leta 1887. v Gorici v samozaložbi Antona Klodiča Sabladoskega, drugi leta 1895. v Gabrščkovi Slovanski knjižnici, sta pa že davno izginila s književnega trga prav tako kot III. knjiga iz leta 1896., ki obsega njegovo prozo »zbrane spise« z življenjepisom, katerega je sestavil Klodič.

Poezij prvi zvezek obsega 144 strani s 30, drugi zvezek 150 strani z 29 pesmimi, med katerimi je 25 lirskih, 34 epskih. Lirika (Slovo, Na planine, Vihra, Vprašanje, Udaja, Pustite me, Kako bi bil vesel, Samoti, Drevescu, Na junakovem grobu, Slovenski vojak, Srcu, V cerkvi, Zadnji dan leta, To duša moja je sanjava, Mladi Sokol, Mrtvim in Mladi hrast v II. zv.) je ubrana na struno planinstva in domotožja. težkih slutenj in smrti in še razmišljanja v tej ali oni smeri. Poleg teh lirskih pesmi je v Pagliaruzzijevi zapuščini, katero sem imel nekaj časa pri roki, še dolga vrsta drugih — kakih 200 —, ki obdelujejo iste motive, a vendar prevladujejo erotični, katerih urednik Klodič ni sprejel v svojo izdajo, čeprav so pristnejše kakor pa priobčene, v katerih se pozna šola, in so v njih mnoge samo prepev Gregorčičevih in drugih: rekel bi, da so podoživljene. Nekaj pesmi iz zapuščine sem priobčil v Koledarju Goriške Mohorjeve družbe 1925. in 1926.

Poleg lirike je v zapuščini tudi še nekaj epike.

Ohranjena zapuščina — zdaj jo ima g. inž. M. Klodič, ravnatelj drž. žel. v p. — je iz druge roke. Ko je